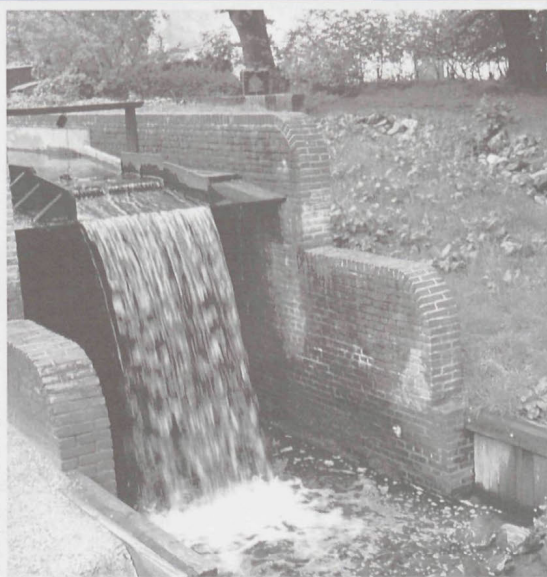

oktober 2015

De Marke

Oudheidkundig mededelingenblad

BRUMMEN, — Marktplaats 1289.

De Marke

is het orgaan van de Oudheidkundige Vereniging 'De Marke', met als werkgebied de plaatsen Beekbergen, Brummen, Eerbeek, Hall, Hoenderloo, Klarenbeek, Loenen & Ugchelen.

Eindredactie: Henk van Gijn
De Wimme 28, 6971 HH Brummen
0575-561258, E-mail: henri.gijn@kpnmail.nl

Bestuurssamenstelling OHV 'De Marke':

Voorzitter: H.W. van Harreveld
Tuinstraat 59, 6971 BH Brummen ☎ 0575 - 566048

Secretaris: G.J. Regelink
De Pothof 97, 6971 HE Brummen ☎ 0575 - 560227
E-mail: info@ohv-demarke.nl

Penningmeester: C.N. Kuipers
Rhienderes 2, 6971 GZ Brummen ☎ 0575 - 567836
bankrek: NL 15ABNA0437063763 t.n.v. penningm. De Marke

Bibliothecharis: W.T.M. Klomp
Langschoten 71, 7371 EP Loenen ☎ 055 - 5052276

Leden: M.R.I. Fleur-le Rütte
Wedinkerf 11, 6961 MT Eerbeek ☎ 0313 - 653208

A. Jansen-Hagen
Veldkantweg 14A, 6961 HJ Eerbeek ☎ 0313 - 652183

Lidmaatschap: € 14,00 per jaar; aanmelden bij de secretaris.

Excursies: 2 x per jaar organiseert 'De Marke' een excursie.

Lezingen: gemiddeld 5 x per jaar organiseert de vereniging lezingen.

Website: www.ohv-demarke.nl

Overname van (gedeeltelijke) teksten en afbeeldingen uit dit blad is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming.

© 2015 De Marke, Brummen

Fotobeschrijving

1. Klarenbeek, station
2. Loenen, De Eikenboom
3. Eerbeek, oliemolen
4. Brummen, marktplein
5. Hoenderloo, Helderingsweg ca. 1950

Inhoudsopgave

pag	1	Inhoudsopgave	
	2	Jan Regelink	– de steenfabriek van Hondius
	5	Jan Regelink	– bibliotheek de Marke
	7	Henk van Gijn	– even voorstellen
	8	Henk van Harreveld	– een goede wending
	9	Henk van Gijn	– dag-excursie naar kasteel Ammerzoyen glasblazerij Leerdam
	13	Zutphen Historie	– buurtschap Wapsen
	19	Corrie de Kool	– ze is een echte lors
	25	Joop Zengerink	– een fiets-vierdaagse en de 2 ^e wereld- oorlogsjaren
	32	Joop Zengerink	– Canadese staartschutter van Lancasters herenigd met zijn kameraden.

Voor het inzenden van artikelen of andere bijdragen voor een eventuele volgende Marke-uitgave zie onze website.

De steenfabriek van Hondius c.s. in de Konijnenwaard te Brummen.

De boerderij Halfvasten in Cortenoever in Brummen is niet meer. Hij werd slachtoffer van de vereiste waterhuishouding in dat gebied.

Bij het opruimen van de kasten in de boerderij werd een referaat aangetroffen, waarin over de geschiedenis van drie steenfabrieken uit de gemeente Brummen wordt verhaald: Het Hoendernest te Empe, de steenbakkerij van Hondius c.s. in de Konijnenwaard (1838) en de steenfabriek te Cortenoever (1874-75). De auteur van het stuk is onbekend. Wellicht één van de voormalige bewoners van Halfvasten.

De steenfabriek van Hondius c.s. in de Konijnenwaard.

In 1837 gaan Pieter Hondius, logementhouder, Johannes Cromhout, landeigenaar en Gerrit Noordink, meester metselaar, alleen woonachtig in Brummen een overeenkomst aan stenen te bakken. Daartoe hebben zij de "Konijnenwaard" gekocht, bestaande uit ongeveer 21 bunder bouw- en weiland en bijzonder geschikt voor een steenbakkerij gezien de gunstige ligging in de nabijheid van de rivier en de grote hoeveelheid goede kleiaarde. De percelen zijn kadastraal genummerd Brummen 838, 841 t/m 846 en gelegen bij de veerweg van Brummen naar Bronkhorst op een zeer hoog gelegen uiterwaard.

In hun rekest benadrukken de steenfabrikanten in spé het belang van deze steenfabriek, zowel voor henzelf als voor de werkgelegenheid in Brummen: "...dat zij lieden vermenen dat de oprigting van eene zodanige fabriek in de nabijheid van het dorp Brummen voor de ingezetenen van dit dorp en deszelfs omstreken niet anders als hoogst nuttig en gerijflijk moet worden gerekend daar er in den omtrek van Brummen op een afstand van 2 uren slechts één steenfabriek bestaat, terwijl er wel geen betoog zal behoeven hoeveel behoeftigen bij een zodanige fabriek middelen tot eerlijk bestaan vinden".

Het is echter al oktober 1837 en gezien het vergevorderde jaargetijde verzoeken zij een snelle beslissing, maar deze komt pas begin januari 1838. Toch nog vroeg genoeg voor de komende campagne. De oven wordt gebouwd in de nabijheid van de veerweg naar Bronkhorst en heeft 10 vuurmonden. Omdat het terrein tussen de oven en de steenfabriek niet aan de ondernemende steenbakkers behoorde, vond de afticheling meer landinwaarts plaats.

In 1842 draait de fabriek nog steeds en krijgen Hondius c.s. een voorwaardelijke vergunning om de IJsseloever te versterken en enkele kribben aan te leggen in de rivier.

Dan wordt het spoor van Hondius duister. In 1851 werden er in de gemeente Brummen 2 steenovens geëxploiteerd en de Militair Topographische Kaart uit 1852 geeft de ligging weer van beide steenovens, n.l. één bij het dorp Brummen (zeer waarschijnlijk de oven van Hondius) en één oven bij de Hoendernestersluis. Ook de gemeenteatlas van Kuyper uit 1886 geeft hetzelfde beeld,

In 1853 werken er op beide ovens totaal 115 arbeiders, die samen 4 miljoen stenen produceren. Het jaar erop zijn er nog steeds 115 arbeiders. Er wordt goed gewerkt op die ovens en de afzet is ook goed. "Het fabricaat gaat gretig van de hand" heet het dan.

In 1859 is de productie nog steeds 4 miljoen stenen, maar 6 jaar later is deze al verdubbeld. Het is niet bekend of Hondius in die tijd nog de eigenaar was van de steenoven, maar de fabrikant moet wel zeer sociaal voelend zijn geweest, want hij richtte in 1864-1865 een ziekenfonds op, waaruit men niet alleen aan zieken maar ook bij bevallingen uitkeringen deed. Dat was in 1865 drie keer voorgekomen. Aan bedeling was f 36,75 uitgekeerd en voor geneeskundige behandeling en geneesmiddelen was f 106,18 uitgegeven. Het saldo bedroeg dat jaar nog f 50,00.

Het fonds werd gevormd door bijdragen van de arbeiders. De gehuwde arbeider werd voor 4% gekort op zijn verdiende loon en de ongehuwde

arbeider voor 2%. Over een bijdrage van de werkgever is echter niets bekend. Dat dit systeem echter nog maar weinig ingang vond wordt bevestigd door het advies van het gemeentebestuur van Brummen: "Deze nuttige instelling verdient navolging bij de andere fabrikanten".

Uit 1866 zijn ook de looncijfers bekend van de steenoven op de Konijnenwaard.

28 Mannen verdienden hier f 0,75 – f 1,50 per dag. Voor de vrouwen was dit f 0,40 – f 0,75 en de kinderen (8 jongens en 7 meisjes) beurden 20 tot 40 cent per dag.

In 1870 komt de Medische Inspecteur op bezoek. Hij noteert werktijden van 8 tot 10 uren per dag en de leeftijd van de arbeiders varieerde tussen 10 en 50 jaar. De huizen waarin de arbeiders woonden waren vrij goed en niet overvuld.

In 1871 wordt de nieuwe eigenaar van de Konijnenwaard bekend. Het is D.C. van Walree. Er werkten bij hem 35 mannen, 6 vrouwen, 7 jongens en 5 meisjes. De mannen verdienden een dagloon van f 0,90 tot f 2,00. De vrouwen kregen twee kwartjes en de kinderen tussen 50 en 60 cent.

David Christiaan van Walree was op 2 maart 18840 te Brummen geboren en stamde uit een 17de eeuw koopmansgeslacht. Hij woonde op Klein Engelenburg en was gehuwd met Emilie Gobée, dochter van Dr. Carl Gobée en Seyna barones van Dopf. Hij stierf op 19 augustus 1891.

In 1872 kreeg hij vergunning om rond zijn fabrieksterrein een zomerkade aan de leggen en te verzwaren.

In 1874 werkt hij nog met handvormers aan 2 tafels en heeft zijn veldoven 13 monden. In 1876 heeft de over echter al 19 monden. Men werkt nog steeds aan 2 vormtafels en de productie bedraagt 1.248.000 stenen. In 1878 is het aantal monden teruggelopen tot 16 stuks en is er ook een belangrijke wijziging gekomen in het getal van zijn arbeiders. Nog maar 15 mannen, 4 vrouwen en 16 kinderen.

In 1880 gaat hij over op mechanisatie en schaft van Walree een stoommachine aan van 5 PK, vervaardigd bij Walter, Stronk en Van Delden te Rotterdam (Archief Stoomwezen no. 299), bestemd om 2 steenpersen aan te drijven. De steenoven heeft dan 30 monden en het aantal arbeiders neemt toe tot 50. Zij maakten aan twee persen twee miljoen stenen.

In 1888-1889 komen de ingenieurs Struve en Bekaar, namens de regering een inspectie houden naar de arbeidsomstandigheden. De resultaten van dit landelijk onderzoek zijn verwerkt in hun Nijverheidsstatistiek uit 1889.

Over de steenoven van D.C. van Walree meldden zij het volgende: "De uitoefening van het bedrijf heeft in de open lucht plaats. Er is één privaat. Het vliegwiel is niet omheind. De pers is van een leuning voorzien. De omheining van het vliegwiel is wenschelijk. Bij ongevallen wordt facultatief ondersteund. Huiselijke middelen (EHBO-kistje) zijn aanwezig. Aan zieke werklieden wordt onderstand verleend. Goede werklieden worden als ze oud zijn geholpen".

In 1891 komt D.C. van Walree op 51-jarige leeftijd te overlijden en wordt de steenfabriek verder gedreven door zijn weduwe E.C.W. Gobée (1837-1922). Zij werkt echter niet lang meer, want in 1896 komt de steenfabriek van Walree in de Konijnenwaard niet meer in de verslagen van de provincie noch gemeente voor.

Jan Regelink.

BIBLIOTHEEK de MARKE

Onze bibliotheek is uitgebreid met de volgende boeken:

- 546 Veluwse Streekwoorden door Martha Beker-Schuite.
Dit streekwoordenboekje biedt een impressie van de Veluwse taal.
Als u de moeite neemt
het boekje te lezen dan wordt u beloond met een gulle lach.
- 547 Spreektaal Veluwe door M.Beker-Schuite.
In dit boekje vindt u de meest rake, humoristische, puntige spreuken,

dialectwoorden, gedichten en allerlei andere zaken uit het Veluws dialect.

- 548 Het Troelstra-oord.

Dit boekje is uitgegeven ter gelegenheid van de eerste steenlegging van het Troelstra-oord op de Vrijenberg te Beekbergen op 19 oktober 1926.

- 549 Als ik achterom kijk door Henny W. Gierman.

De schrijver is en geboren en getogen Eerbekenaar. In dit boekje beschrijft hij in 2000 de meest opmerkelijke passages van zijn toen 72-jarig leven, dat hij voor een belangrijk deel in dienst stelde van de gemeenschap.

- 550 Een jaar aan boord van de H.M. Siboga door A. Weber-van Bosse.

De schrijfster geeft een verslag van de expeditie tot onderzoek van de fauna en flora van de verschillende zeeën en diepe bekkens van de Indische Archipel in 1899. Deze expeditie stond onder leiding van haar echtgenoot professor Weber, de bewoner van huize Eerbeek. Het was een van de grootste Nederlandse wetenschappelijke expedities ooit.

- 551 Opgegraven verleden van Gelderland.

Het boek biedt een blik op het verleden van Gelderland, zoals het is opgegraven en vastgelegd in woord en beeld.

- 552 De Mensen van Tolzicht.

Dit boekje is uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Tolzicht als woonvorm voor ouderen. U krijgt een vertrouwelijke inkijk in de beleving van bewoners, mantelzorgers, vrijwilligers, personeel en directie van het huis.

- 553 Hoogtijdagen door Hein Biezeman.

Een verhaal over opgroeien in een streng gelovig milieu, tot zelfstandige in vrijheid met verantwoordelijkheid voor mens en maatschappij.

Het boek maakt de lezer bewust van zijn rechten en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

- 554 Stedendriehoek, portret van een eigentijdse regio met een rijk verleden.

De regio stedendriehoek -het gebied rondom de steden Apeldoorn, Deventer en Zutphen, kent eeuwenoude samenwerkingsverbanden die al dateren van voor de huidige nationale eenheid. In deze uitgave

belicht auteur/fotograaf Pauline Opmeer in woord en beeld de gezamenlijke cultuurgeschiedenis van het gebied, dat behalve de drie steden

bestaat uit de gemeenten Brummen, Epe, Lochem en Voorst.

555 Prothocoll van Loenerbosch.

In zijn afstudeerscriptie in het kader van de master landschapsgeschiedenis aan de R.U.

Groningen, beschrijft Niek Grupstra de verandering in landgebruik en beheer in de marke van Loenen en Zilven 1595-1893.

556 Een eeuw vol herinneringen 1904-2004,

Het boek werd uitgegeven ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Rabobank te Voorst. De inhoud geeft het verslag weer van historisch onderzoek dat leden van de Oudheidkundige Kring Voorst op verzoek van het bestuur van de bank verrichtten.

Jan Regelink.

Even voorstellen

Het is inmiddels bekend, dat Willem Reusink de eindredactie van ons blad heeft beëindigd. Ik, Henk van Gijn, heb het van hem overgenomen en zal proberen er net zo'n mooi blad van te maken als Willem dat heeft gedaan. Uiteraard zal het wel wat veranderen, maar ik hoop, dat het toch een leuk en leesbaar blad wordt en blijft.

Maar eerst zal ik mij voorstellen.

Mijn naam is Henk van Gijn, geboren te Arnhem op 15 juni 1932, thans wonende in Brummen, De Wimme 28.

Ik ben begonnen als radiotelegrafist (een beroep, dat niet meer bestaat) bij de Koninklijke Marine. Ik heb 6 jaar bij de Marine gediend en ben overgestapt naar de Rijkspolitie. Tijdens die opleiding heb ik de huidige secretaris

Jan Regelink leren kennen. Na de opleiding ben ik hem uit het oog verloren, omdat ik als politieman geplaatst werd in Rozenburg, nabij Rotterdam, waar ik 5 jaar dienst heb gedaan.

Van Rozenburg ben ik overgeplaatst naar Vianen, waar ik 4 jaar als politieman gefunctioneerd heb en van Vianen werd ik overgeplaatst naar Brummen, waar ik nu 46 jaar woon. Toen ik in Brummen kwam zag ik tot mijn verbazing, dat Jan Regelink ook daar als politieman was gestationeerd. Het klikte meteen tussen ons en dat is zo gebleven, zodat wij al 46 jaar goede vrienden zijn gebleven.

Enkele jaren geleden in 2009, vertelde Jan mij, dat hij lid was geworden van de Oudheidkundige Vereniging "De Marke". Ik voelde daar ook wel voor, omdat ik ook wel geïnteresseerd ben in geschiedenis. Ik ben toen in dat zelfde jaar ook lid geworden.

Verder ben ik al 25 jaar lid van het Brummens Mannenkoor, waarvoor ik ook eindredacteur ben van het verenigingsblad het BMK-tje.

Ik vind het leuk om dit redacteurschap te mogen doen en ik hoop, dat ik een ieder tevreden kan stellen.

Henk van Gijn

EEN GOEDE WENDING

Zoals U zich zult herinneren, namen wij bij de verschijning van onze vorige Marke uitgave afscheid van onze veelzijdige redacteur Willem Reusink en was het toen maar zeer de vraag of, laat staan wanneer, de al lang gaande zoektocht naar een geschikte opvolger uiteindelijk met succes zou worden bekroond.

Aan deze voor het bestuur en de leden van onze vereniging zorgelijke situatie is gelukkig een einde gekomen doordat ons Brummense lid de heer Henk van Gijn zich bereid heeft verklaard het redacteurschap over te nemen.

Hoewel van dit heugelijke feit al mededeling werd gedaan via onze website en tijdens onze zonovergoten dagexcursie van 29 augustus jl., biedt de nu voor U liggende Marke uitgave, naast bewijs voor het goede nieuws, ook aanleiding daaraan nog aanvullende woorden te wijden.

Henk van Gijn moge in onze vereniging en zeker binnen het dorp Brummen geen onbekende zijn, zijn aantreden als Marke-redacteur brengt mee dat meer persoonlijke informatie niet mag ontbreken. Als gebruikelijk vindt u die informatie in een eigenhandige bijdrage van de nieuwe functionaris elders in dit Marke nummer.

Namens de leden van onze vereniging en het voor allen zo belangrijke Marke blad betuig ik Henk van Gijn dank en hulde voor zijn bereidheid de redactie daarvan over te nemen en spreek ik van harte de wens uit dat hij zijn taak geruime tijd en met veel genoegen zal mogen vervullen, daarbij geholpen door de voor iedere redacteur nu eenmaal onmisbare steun en bijdragen van het lezerspubliek.

Henk van Harreveld, voorzitter

Verslag van de dagexcursie van de Marke

Wat een interessante, leerzame, maar vooral prachtige dag was het op 29 augustus j.l., de dagexcursie naar kasteel Ammersoyen, gelegen bij Ammerzoden en de glasblazerij Leerdam De zon scheen uitbundig en dat bleef de verdere dag zo. De eerste opstap was om 08.00 uur in Brummen. Toen we stonden te wachten zagen we iemand hard aankomen lopen. We dachten dat het een trimmer was, maar toen hij dichterbij kwam bleek het onze voorzitter Henk van Harreveld te zijn. Henk is ook een trimmer, maar in dit geval wilde hij toch wel mee met deze excursie. De bus ging vervolgens naar Eerbeek en Loenen. In Loenen waren we met 42 personen en vertrokken we omstreeks 08,30 uur naar Ammerzoden. De

buschauffeur, zijn naam is Frans, wij kenden hem nog van onze vorige excursie, heette ons welkom en vertelde ons de dagindeling en de tijdstippen, waar we ons beslist aan moesten houden. Onze voorzitter, Henk van Harreveld, stelde hierna

de nieuwe redacteur van ons Oudheidkundige Mededeelingsblad aan ons voor en wel Henk van Gijn, wonende in Brummen.

Omstreeks 09.45 uur kwamen bij het kasteel aan. De bus reed de smalle oprijlaan

op, doch moest voor het toegangshek blijven staan, omdat de bus te breed was om er door te komen.

Dan maar een stukje lopen naar het kasteel. Dit was niet zo ver en bovendien was dit goed om de benen te strekken. Het kasteel is erg mooi 'om te zien. Het is rond 1300 gebouwd en behoort tot een van de best bewaarde burchten van Nederland.

kasteel Ammersoyen (foto Bert Visserr

Via een brug kwamen we het kasteel binnen en werden we begeleid naar de kelder, waar een restaurant in is gevestigd. We werden onthaald op koffie met een heerlijk rond appelgebakje. Na de koffie werden we rondgeleid door de gids Joost Rotte, die het op een heel goede manier deed. Hij leidde ons door diverse kamers: de torenkamers, de ridderzaal en het vrouwenverblijf en vertelde daarbij waarvoor ze hadden gediend. De ridderzaal wordt nu nog gebruikt als trouwzaal.

Na deze rondleiding zijn we weer in de bus gestapt en op weg gegaan naar het fort Asperen, waar de lunch op ons stond te wachten. Die lunch was uitstekend, een lekker kopje soep en sandwiches. Bij dat fort had een kunstenaar een militair vliegtuig nagemaakt, dat je kon bezichtigen.

Tijdens de lunch kwam chauffeur Frans ons vertellen, dat onze bus schade had opgelopen. Vermoedelijk was dit ontstaan, toen hij de smalle brug over de Linge had gereden. Hij moest dit wel doen om de bus te keren. Hij was erg ontsteld, dat

hem dat was overkomen, want zo lang hij chauffeur was, was hem dat nog nooit overkomen. Maar gelukkig bleek, toen hij het bedrijf telefonisch op de hoogte had

gesteld, dat die schade al eerder was ontstaan en dat hij zich geen zorgen behoefde te maken.

Lekkere lunch bij fort Asperen (foto Bert Visser)

Nadat iedereen was voldaan van de lunch zijn we op weg gegaan naar Leerdam, waar we de glasblazerij gingen bezoeken.

Omstreeks 14.00 uur kwamen we in Leerdam, uiteraard te vroeg voor de glasblazerij, want daar werden we om 15.15 uur verwacht. Wat doe je dan met zulk mooi weer. Precies, dan pak je een terrasje en geniet van een drankje. Zo dachten dan de

meesten van ons daarover.

Om 15.15 uur was iedereen aanwezig en konden we de glasblazerij binnen. Gezeten op een tribune konden we het maken van diverse glazen vazen bekijken, waarbij we door een medewerker van de glasblazerij een uitleg kregen over het proces van het glasblazen. Het was heel mooi en erg interessant om te zien. Met een lange blaaspijp werd een bolletje vloeibaar glas,

De glasblazerij (foto Bert Visser)

bestaande uit zand, kalk en soda, uit de over gehaald en werd er vervolgens lucht ingeblazen.

Het glasblazen (foto Bert Visser)

Je zag het bolletje groter worden, waarna het met de hand, voorzien van een hitte bestendige doek, in het model werd gedraaid.

Al met al zeer indrukwekkend om te zien. Ook de uitleg was goed te begrijpen. Nadat diverse vormen waren getoond, was het

weer tijd om op stappen. We moesten een eindje lopen, om bij de bus te komen, die kon niet bij het museum komen..

De terugreis verliep prima en waren ongeveer 17.45 uur in Loenen. Vlak voor de aankomst bedankte de voorzitter de buschauffeur en overhandigde hem de gebruikelijke enveloppe met inhoud.

Al met al een prachtige en leerzame dag. Jammer, dat het aantal deelnemers dit jaar niet meer was.

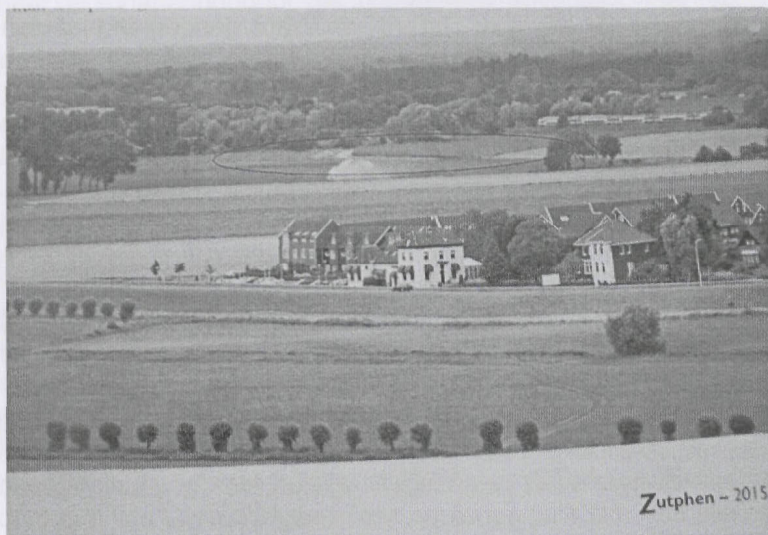
Henk van Gijn

Van domeinhof tot buurtschap Wapsen in de 13^e en 14^e eeuw

Ongeveer op de plek waar nu boerderij Nieuwe Baank ligt aan de Baankstraat niet ver buiten de bebouwde kom van de Hoven, heeft de nederzetting gelegen. In het artikel "Hoezo Wapsensestraat" in het tijdschrift *Iover* de historie van Zutphen en omgeving nr. 2014-1, werd de hof te Wapsen beschreven vanaf c.a. der 15^e eeuw. Over de twee eeuwen daarvoor vallen ook nog opvallende zaken te melden. Dit artikel geeft daarvan een beknopt overzicht.

Het flinke aantal losse archeologische vondsten van de laatste jaren (er heeft nooit een opgraving plaats gevonden) toont aan dat deze plek met grote waarschijnlijkheid vanaf de Romeinse tijd permanent bewoond is geweest en daarna, lange tijd een centrale rol in de omgeving (Voorstonden, Oeken) moet hebben gespeeld.

De eerste vermeldingen van de naam Wapsen in historische bronnen betreffen dienstmannen van de graaf van Gelre in Zutphen. In latere vermeldingen gaat het om een belangrijke grafelijke domeinhof in Wapsen, weaar de opbrengsten in natura van omliggende lagere boerenhoeves (en dat kunnen er tientallen zijn geweest) werden afgeleverd en verzameld.

*Zicht vanaf de
Walburgtoren op
Wapsen (rond
omlijnde
gedeelte) achter de
wijk De Teuge.*

*De trein op de
achtergrond rijdt door
het Westerbroek
achter de wijk De
Teuge. (foto D.Rijs)*

Gerard van Wapsen

Uit 1134 komt de eerste vermelding van Wapsen met de eigennaam *Cunradus de Wapse*, die als dienstman van de graaf van Zutphen getuige is bij een oorkonde. Deze Koenraad kan tot de domeinministerialen van de graaf gerekend worden.

De tweede vermelding van Wapsen is van ruim anderhalve eeuw later. In 1291 was *Gerardus de Waps* rentmeester op het rentambt Doesburg. Van hieruit inde hij de afdrachten van allerlei verspreid liggende bezittingen en rechten, die de graaf van Gelre had in de streek Doesburg, Hummelo, Doetinchem en de Liemers, tot aan Emmerik toe.

Uit de overgebleven belastinglijst van Gelre uit 1294/95, waaruit we ook weten, dat Gerard van Wapsen eerst ambtenaar uit Doesburg was, blijkt dat hij ten minste vanaf 1293 de verantwoordelijkheid had gekregen voor een ander en belangrijker rentambt. Hij inde toen de diverse belastingsoorten in verspreid liggende plaatsen op de Veluwe en in de Graafschap Zutphen met een meer dan dubbel zo hoge opbrengst als in zijn vorige functie. L.S.Meihuizen concludeert over de gebieden waar Gerard van Wapsen zijn ambt uitoefende: Er blijken enige *officia* (Lat.: officium = ambt) te zijn welke rechten omvatten uit het latere Zutphense en het Arnhemse kwartier. Een reeds lang veronderstelde

even verder: Wel is opvallend dat alle door Gerard van Waps genoemde plaatsen liggen langs oude wegen en stromen en geen concentratie vertonen tot een gesloten gebied. Meihuizen vermoedt dat Gerard van Wapsen toen rentmeester was over oudere rechten van de Graaf van Zutphen. In de overgeleverde belastinglijst uit 1294/95, waar Gerard van Wapsen als belastinginner vermeld wordt, komt ook zijn naamgevend goed voor: *Item de pascuis Wapsyn 1 pond*". Hier gaat het over opbrengsten uit weidegronden van Wapsen (Lat.: pascua = weide). Uit latere belastinglijsten blijkt, dat het om het weiden van schapen gaat. Een hof wordt hier nog niet genoemd, maar in deze belastinglijst worden veel hoven niet gespecificeerd. Deze opbrengsten behoren ook niet tot het rentambt waar Gerard van Wapsen zelf zijn belastingen moest innen. Ze staan vermeld bij de belastinginkomsten van het rentambt van Zutphen, aan de overkant van de IJssel en als enige belastingopbrengst van de hoofddomeinhof van Zutphen, die van de linkeroever van de IJssel afkomstig is. De rentmeester in Zutphen is op dat moment Wilhelmus de Calflar. .

*Links: in Wapsen gevonden zegelstempel van Gerard van Wapsen en Wesse
(Gem. Archeologische Dienst Zutphen)*

*Midden: zegelafdruk van de in Wapsen gevonden zegelstempel (foto Gem.
Archeologische Dienst Zutphen)*

*Rechts: tekening van zegelafdruk: Gerardi de Wap & Wes met één Romaanse W
en één Gotische W (D.Rijs)*

Het enkele jaren geleden in Wapsen gevonden 13e eeuwse zegel van ene *Gerardi de Wap & Wes*, mogelijk onze rentmeester, vertoont heel opvallend als zegelteken een ram. Misschien toeval, maar het zou evengoed een verwijzing kunnen zijn naar de schapenhouderij, die telkens weer in verband met Wapsen vermeld wordt.

Behalve een 14^e eeuwse vermelding komen we het dienstmannengeslacht van Wapsen in historische bronnen later niet meer tegen.

Verder lijkt het erop, dat met Gerard ook zijn laatste rentambt verdwijnt, dat relict uit de tijd van vóór het aaneengesloten territorium van de graaf. In 1313 bestaat dit rentambt in ieder geval al niet meer. In de loop van de 14^e eeuw worden de Veluwe en de graafschap Zutphen steeds meer verdeeld in logische, aaneengesloten bestuursgebieden.

Wesse

Volgens het zegel van Gerard van Wapsen en Wesse noemden de heren van Wapsen zich ook naar Wesse, een plek ten zuiden van de oude stad Zutphen, praktisch tegenover Wapsen op de andere IJsseloevers, nu liggend te midden van de Zuidwijken. De kern van het oude Wesse is de zandrug, waarop de Joodse begraafplaats ligt: het huidige Hoge West. Dit Wesse komen we korte tijd na het optreden van Gerard tegen in een oorkonde uit 1321. Reinald, de zoon van de

graaf van Gelre staat dan het goed van wijlen Odo van Wesse en zijn broeder Johannes, gelegen in de villa Wesse (nederzetting) in de parochie Warnsveld, af aan de stad Zutphen. Het goed in Wesse was, evenals Wapsen, een eigen goed van de graaf van Gelre en Zutphen.

Een wijlen Gerardus van Wesse komen we nog tegen in een akte van 1351. Daarin gaat het over de overdracht van diens (onroerende) goederen aan de proost en de kerk van het kapittel van Sint Walburgis in Zutphen. Mogelijk is deze Gerardus een nazaat van Gerard van Wapsen en Wesse.

Gezien de vermelding van Wapsen en Wesse op het zegel van Gerard is het waarschijnlijk dat het om één en dezelfde familie gaat. Uit de hiervoor genoemde oorkonden is duidelijk dat deze familieleden, die zich van Wesse noemen, verbonden zijn met het Wesse. Een verbinding van leden van de familie van Wapsen met de ons bekende locatie Wapsen is in historische bronnen nog niet gevonden, maar lijkt nu met de vondst in Wapsen van het zegel van Gerard van Wapsen toch wel aangetoond.

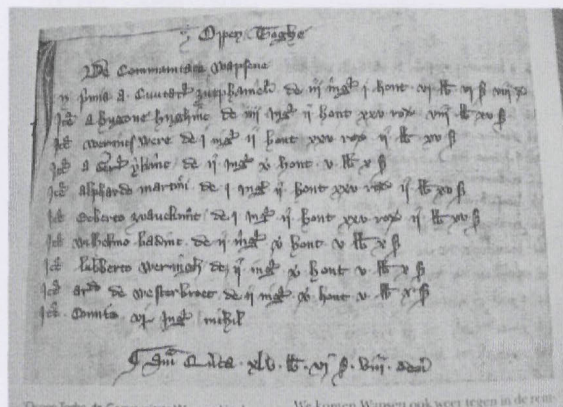
Hof en buurtschap Wapsen

Waarschijnlijk behoorde Wapsen reeds lang tot de oude domeingoederen van de graven van Zutphen. In de tijd van rentmeester Gerard van Wapsen was dat graaf Reinald 1, die regeerde van 1271-1326. Koenraad en Gerard van Wapsen moeten dienstmannen van de graven zijn geweest, maar of ze Wapsen in leen hebben ontvangen, is niet bekend. In ieder geval wordt het goed niet vermeld in het oudst bewaarde leenregister van Gelre uit 1326. Dit kan er ook op duiden dat Gerard op het moment niet meer in leven was en dat er (nog) geen opvolging had plaats gevonden.

De vroegste vermelding van de hof te Wapsen, die we tot nu hebben kunnen vinden, is in een rekeningenlijst uit 1313/14 van de graaf van Gelre en Zutphen. Hierin worden, behalve weer de opbrengsten uit de begrazing van de graslanden van Wapsen, nu ook de pacht opbrengsten van de curtis (domeinhof) Wapsen genoemd. Deze rekeningenlijst uit 1313/14 van rentmeester Amilius de Billen noemt de opbrengsten van de hof van Wapsen: 20 malder rogge, 27 malder mout, 10 malder gerst en 60 malder haver. De inkomsten vallen dan nog steeds onder het rentambt Zutphen!

Maar de vorming van geografisch afgebakende eenheden van bestuur in Gelre gaat gestaag voort. In de late middeleeuwen verandert Gelre langzamerhand van

een losse verzameling eigendommen en voogdijen van de graaf tot een echt territorium, een "land" voor al zijn inwoners. Vanaf 1324 zien we dan ook dat Wapsen onder het rentamt Brummen (eerst soms ook Voorst) valt. Omdat de gemeente Brummen de feitelijke opvolger van het rentamt is, hoort Wapsen tot op de huidige dag bij Brummen.

"Oppen Toghe, de Communitate Wapsene"
in de rentmeester-rekening van de Veluwe

uit 1333/34: opbrengsten van nieuwe
ontginningen in de buurtschap Wapsen
(GeldersArchief)

We komen Wapsen ook weer tegen in de rentmeestersrekening van 1333/34. Hierin wordt Wapsen zelfs een *buurtschap* genoemd (de *Communitate Wapsen*) en als samenvattende naam staat daar boven: *Oppen Toghe* (op de Teuge). Het betreft de uitgifte door de graaf van land ter ontginning aan de stad Zutphen en acht personen, onder wie Hugo Hugine, Alphard Martini en Willem Badine. Deze laatste is waarschijnlijk de oorspronkelijke naamgever van de achtereenvolgende hoeves *Baank*. Eerder moet tenminste een deel van het Westerbroek ten westen van Wapsen (waar nu de spoorlijn doorheen loopt) al ontgonnen zijn geweest. Een goed Westerbroek wordt namelijk al omstreeks 1330 genoemd. In een oorkonde uit Zutphen van 1338 ruilt Alfardus Martini een stuk land over de Ysla bij Wapsen met Hugo Hugynck, in ruil voor diens visserijrecht in het water langs dat land.

In de rekening van de richter van de Veluwe van 1339/40 komen we Hugo Hugynck tegen als pleger van een misdrijf tegen zijn "buurman" van de hof van Wapsen: Nicolai de Wapsen. Hij werd veroordeeld tot het betalen van 8 pond. Mogelijk is deze Nicolaas een nakomeling van Gerard van Wapsen.

Flinke boerderij

Intussen was graaf Reinald I in 1326 opgevolgd door zijn zoon Reinald II, die in 1339 de hertogstitel voor Gelre verwierf. Omdat diens zonen uiteindelijk zonder rechtmatige kinderen stierven, kwam het hertogdom Gelre en dus ook de hof te Waspen, in 1371 aan Willem van Gulik.

Ergens rond deze tijd moet de domeinfunctie van Wapsen zijn beëindigd. In ieder geval is önsen hof tot Wapsem", die hertog Willem in 1392 aan Johan van der Capellen verpachtte, geen domeinhof meer, maar gewoon een flinke boer- derij met land en bijgebouwen.

Acht jaren later gaf hertog Willem deze hof in pandschap (een soort erfpacht) aan zijn bastaardzoon Johan van Ammerzoden, die door huwelijk heer van Sinderen (op de Voorsterklei) werd. Ruim anderhalve eeuw lang zal vervolgens dit pandschap van de hof van Wapsen in het bezit van Sinderen blijven.

In het merendeel van de historische vermeldingen en in alle historische literatuur wordt de schrijfwijze Wapsen gebruikt en *Wapsum*. Daarom schrijf ik in dit artikel consequent Wapsen, mede omdat Wapsum de indruk wekt, dat we hier met een heim-naam te doen hebben, wat niet het geval is.

Zutphen Hist. Dit artikel werd geschreven door Diederik Rijs, van Zutphen Historie en is overgenomen uit het blad "Zorie" Bronnen en literatuur zijn afkomstig van de archieven van Gelderland, Arnhem en Zutphen

„Ze is een echte lorst!” (door Corrie C. De Kool-Verhoog)

Naar Loenen

Daar rijden ze dan. Hij heeft er lang naar uitgekeken. Terug naar Loenen, naar het grote huis dat grootvader Wijnand Hackfort daar had laten bouwen. Als klein jongetje was hij er wel eens geweest. Toen had hij zich er erg over verbaasd dat het helemaal in het water stond. Heel anders dan hun huis in Arnhem, in de Koningstraat vlak achter de Grote Kerk.

Met hun vieren zitten ze in het hobbелende rijtuig: vader Cornelis van Sallandt, moeder Christina Hackfort, zijn zusje Theodora en hij, Johan Van Sallandt. Naar zijn leeftijd laat hij de mensen graag raden: tussen de 14 en 18 jaar.

Zojuist zijn ze in Terlet even uitgestapt om de paarden te laten drinken en wat rust te geven. Nu rijden ze het laatste stuk over de glooiende heidevelden. Johan kijkt eens naar zijn vader. Die zit in diep gepeins verzonken. Hij denkt vast aan oom Gerhardt. Nog geen twee jaar geleden waren ze in Arnhem opgeschrikt door dat vreselijke bericht uit Loenen. Oom Gerhardt Hackfort was dood. Vermoord door de waard van de Vrijenberg. Jurrien van Coevorden heette hij.

Kaart route Arnhem-Loenen (detail kaart Sgrooten, 1570.)

Hij weet het nog precies. De mensen zeggen dat ze ruzie hadden over een meisje, maar vader gelooft dat niet. Johan herinnert zich nog goed de plechtige begrafenis van oom Gerhardt in de Grote Kerk bij hen aan de overkant en dat de grote zware klok toen drie keer had geluid. Het plotselinge overlijden had aan vader en oom Alard Hackfort veel werk gegeven. Oom Gerhardt was niet getrouwd geweest en al zijn bezittingen waren geërfd door zijn broer Alard, en zijn twee zusters Christina en Aleyt. Maar nog steeds was er niets definitief geregeld. En het liep niet lekker. De zusters waren ontevreden over Alard, omdat die het niet zo nauw nam met het eerlijk delen van de opbrengsten. Daarom wil vader vandaag een gesprek hebben over het nu aan hen allen toebehorende Huis Ter Horst en de andere bezittingen. De weg daalt, Johan voelt

het aan de paarden. Links ontdekt hij nu het torentje van de kapel. Er lopen mannen, zeker in verband met de komende holtspreekdag. En eindelijk ziet hij in de verte rechts het hoge huis - nu ook hún huis - boven de begroeiing uitsteken. Nog een enkel boerderijtje en wat hutten: ze zijn in Loenen.

Schoorsteenfries met wapens van de grootouders van Johan van Sallandt (Hackfort en Boshoff), uit de 16^e eeuw, nu in de orangerie.

Welkom?

Het is stil rond Ter Horst. Ze lopen door de open poort, de brug over en Jenneke het dienstmeisje, dat hen heeft zien aankomen, ontvangt hen. Vader Cornelis wil direct doorgaan naar de kamer naast de zaal, waar hij dacht te zullen logeren. Maar de kamerdeur zit op slot. Zijn ze niet welkom? Achter zich hoort hij geritsel en ziet zijn schoonzuster Elisabeth, de vrouw van Alard. Zij kijkt op zijn zachtst gezegd niet vrolijk. „Ge wist toch wel dat wij zouden komen, ge hebt ons ...”. Elisabeth onderbreekt hem: „Als ge de sleutel wilt hebben, gaat ge die maar halen. Mijn man is in de kapel.” Verbaasd kijkt het gezin Van Sallandt haar aan.

En ze gaat door: „Wat komt ge hier eigenlijk doen?” Dan overvalt ze hen met een stortvloed van woorden, waarbij ze hoe langer hoe bozer wordt. Vooral Christina moet het ontgelden. Maar die laat zich niet zo grof uitschelden en betaalt haar schoonzuster terug met gelijke munt. „Ge moet niet denken dat gij hier de baas zijt!” Johan geneert zich voor het geraas en gekijf van zijn tante en zijn moeder en

trekt zijn zusje achter zich. Ontoelaatbaar, vindt ook Cornelis, twee scheldende vrouwen van eer, en hij voelt boosheid in zich opkomen. Straks wordt zijn lieve vrouw ook nog geslagen. Dit kán toch niet. Kijk eens, daar komen ook al twee dienstmeisjes aanlopen, lijkbleek.

Hij zelf is al wat ouder en heeft in zijn lange leven zoiets niet eerder meegemaakt. Christina zegt wel eens dat hij té goed is, té vroom. Zijn vrienden bij het gerecht hadden hem eerder al eens een gesprek met zijn zwager geadviseerd, maar het was er niet van gekomen. Nu zal hij dat zéker doen. In Arnhem wonen ze vlak naast elkaar in de Koningstraat, maar sinds het overlijden van Gerhardts verblijft Alard steeds vaker in Loenen. Eigenlijk vindt hij, Cornelis, de afstand wat groot. Hij wordt ook een dagje ouder. Maar als hij en Christina zich niet regelmatig op Ter Horst laten zien, en daar af en toe een paar weken blijven, dan kunnen ze het huis wel eens kwijtraken. En dát willen ze niet.

Cornelis pakt zijn vrouw bij de arm en trekt haar mee naar buiten. „Gij blijft met Johan en Theodora hier in de boomgaard en ik ga naar de kapel de sleutel halen.” Vastberaden draait hij zich om, moeder en dochter in tranen achterlatend. Even later komt ook Elisabeth over de brug naar de tuin. Is haar boze bui voorbij?

Weerzien.

De dag vordert en Alard is nog steeds niet thuis. Johan staat met zijn moeder op de uitkijk en zijn vader loopt wat inspecterend rond. Het is al avond als ze twee mannen te paard op Ter Horst zien aanrijden. „Daar komt hij, moeder, ik herken hem aan zijn hoed.” Op het plein springt Alard van zijn paard, geeft het over aan zijn knecht en loopt zonder zijn familieleden te groeten met grote stappen vlak voor hen langs, rechtstreeks naar de poort. Hij gaat de brug over en verdwijnt dan in huis. Zelfs zijn hoed nam hij niet voor hen af. Enigszins beduusd besluit het drietal hem te volgen, maar bij de poort gekomen gooit de knecht de poortdeur vlak voor hun neus met een klap dicht en loopt ook naar binnen. Wat nu?

Verontwaardigd klopt Cornelis hard op de poortdeur, net zo lang tot het meisje Jenneke naar buiten komt en hen binnen laat. Op zijn verzoek brengt ze hen brood, eieren en bier op hun kamer en daar bekomen ze van hun schrik en boosheid.

Cornelis piekert. Een gesprek met Alard: is dat wel mogelijk? En er is nog iets. Hem was vanmiddag een gerucht ter ore gekomen, dat hij zo snel mogelijk de kop wil indrukken. Daarom heeft hij Henrick Janssen voor morgen vroeg bij zich ontboden en alle anderen in huis verzocht om dan ook op zijn kamer aanwezig te zijn. Hij wil een zuivering van de lucht. Een onrustige nacht volgt.

Vroege bekentenissen in de logeerkamer.

De volgende morgen staat Henrick Janssen met een rood hoofd vlak voor Cornelis van Sallandt. Deze kijkt hem vanuit zijn hemelbed strak aan. De anderen zitten op een rij tegen de muur: echtgenote Christina met de kinderen, zwager Alard en diens vrouw Elisabeth, en wat opzij staan de twee dienstmeisjes.

„Henrick Janssen, hebt ge aan de mannen in de herberg over vrouwe Christina verteld?”

„Ja, heer.”

„Weet ge nog wat ge over haar hebt gezegd?”

De jonge knecht zwijgt.

„Hebt ge dit verteld Henrick, dat vrouwe Christina tegen u heeft gezegd ‘vrouwe Elisabeth is een lors’?”

Hendrick buigt zijn hoofd en knikt langzaam. „Wat is een lors, Henrick?”

„Een lors is een bozige en slordige vrouw, heer, die wel koopt maar niet betaalt, heer.”

„Dat is vals gelogen”, barst vrouwe Christina los. „Ik heb dat niet gezegd. Ik heb Henrick al in geen jaar gesproken!”

„Henrick Janssen, hebt ge in de herberg gelogen?”

„Ja heer,” geeft hij zachtjes toe. „Ik heb Joffer van Sallandt een jaar of langer niet gezien en ik heb niet met haar gesproken, heer.” Voor Cornelis is de zaak daarmee afgedaan. Vervolgens meent hij dat ook schoonzuster Elisabeth zich moet

verantwoorden over haar gedrag van gisteren. Beschaamd bekend zij voorfamilie en personeel, dat zij heeft geslagen en onwaarheden over anderen heeft verteld.

Naar huis: ja-nee-ja-nee-ja

Dan vindt Cornelis het genoeg. Hij wil naar huis, terug naar Arnhem. Maar Alard lijkt iets te willen goedmaken. "Jullie hebben nog niets gegeten en gedronken. Kom, blijf nog ontbijten en gebruik van het lekkers dat we voor jullie hebben klaargezet." Cornelis en Christina bezwijken, ze hebben immers nog een flinke reis voor de boeg. Dan vraagt Alard: "Ach Cornelis, wilt ge vanmorgen niet even meegaan naar het bos en daar het voor ons gekapte hout bekijken? Na verkoop zullen wij de opbrengst toch samen delen, samen met onze zuster Aleyt?" Cornelis stemt in. Zo verstrijkt de morgen. Na nóg een keer met elkaar te hebben gegeten, nemen ze echt afscheid.

Vol indrukken rijdt het gezin Van Sallandt terug naar Arnhem. Johan bewondert zijn vader. Rechtspreken: wat doet hij dat goed. Dat heeft vader vast geleerd toen hij nog schepen en burgemeester was van Arnhem. Ik denk dat ik over een paar jaar rechten ga studeren, misschien wel in Orléans in Frankrijk.

En vader Cornelis neemt zich voor: ik ga Aleyt een brief schrijven. Want als zuster hoort zij aanwezig te zijn bij het overleg over de nalatenschap van haar broer Gerhardt. Narigheid en kwaadsprekerij kunnen we beter voorkomen. Op 20 mei 1597 schreef Cornelis van Sallandt een brief aan schoonzus Aleyt Hackfort in Utrecht. Die brief was de basis van bovenstaande bewerking.

Handwritten text from a letter dated 15-5-97. The visible text includes:
"15-5-97.
Aleyt Hackfort
Cornelis van Sallandt
Utrecht
15-5-97"

Handtekening Cornelis van Sallandt onder de brief

Bron: Gelders Gelders archief 0405 archief Huis ter Horst inv.nr.3

EEN FIETS-4DAAGSE EN DE 2^E WERELDOORLOG.

Hoewel we al jaren in de Achterhoek fietsen, kwamen we eind augustus tijdens de fiets-4daagse van Ruurlo toch een aantal "objecten" over de 2^e wereldoorlog tegen, die nieuw voor ons waren. In verband met 70 jaar bevrijding alsnog onderstaande verhalen.

Aaltje van de Bunker.

Aan de Grensweg in het buitengebied van Groenlo bij een overweg aan de spoorlijn Zutphen–Winterswijk, alleen bestemd voor wandelaars en fietsers, zagen we het volgende informatie bord – met behalve enkele foto's - de volgende tekst:

Op welke dag precies is niet bekend, maar enige tijd na de bevrijding had Lieveelde er plotseling onaangekondigd een inwonerster bij. Het was een zwervster die de in de oorlog door de Duitsers gebruikte bunker langs de Grensweg en de spoorbaan had ontdekt en daar haar intrek had genomen. De burens vonden het best. Ze hadden geen last van deze vriendelijke vrouw. Over haar afkomst wilde de zwervster niet praten. Haar voornaam was Aaltje vertelde ze. Haar achternaam wilde ze niet kwijt. Dus noemde de buurt haar "Aaltjen oet den bunker".

Elke dag ging Aaltje, lopend achter haar kinderwagen met daarin haar bezittingen op strooptocht naar voedsel. Gekleed in een jurk met daarover een schort en altijd met dezelfde laarzen klopte ze voor brood aan bij de bakkers in Lichtenvoorde en Groenlo of bij bakker "Goldewiek" in Beltrum. Ook bezocht ze de dorpswinkel "Ribbat", waar altijd spullen speciaal voor haar werden bewaard.

Aaltje met haar kinderwagen

Ze kreeg van die bakkers van alles toegestopt, krentenbrood, koekjes en snoepjes. De snoepjes deelde ze onderweg uit aan de kinderen. 's Middags klopte ze aan bij de mensen in de buurt waar ze op dat moment vertoefde en vroeg daar om een warme maaltijd. Voor haar werd dan aan een apart tafeltje – ze was niet erg proper – opgeschept wat de pot die dag schafte.

Machinisten die met de trein langs de bunker kwamen wisten na verloop van tijd ook van het bestaan van Aaltje en gooiden bij de bunker zo nu en dan een schep kolen of briketten in de berm voor haar kacheltje.

Ook kreeg ze post, die de bode bezorgde bij buurman Vos-Reinders. Naar de bunker ging hij niet, want dat was geen vast adres. De kinderen brachten de post dan naar Aaltje. In 1949 kreeg Aaltje onverwacht gezelschap van een andere zwerver, die zich Fokke noemde. Ze troffen elkaar in het Volkslogement van

Zutphen. Hij was een flierefluiter en scharrelaar die graag mocht vissen. Twee zwervers in een bunker in hun gemeente trok de aandacht van het gemeentebestuur van Lichtenvoorde en een maatschappelijk werkster ging poolshoogte nemen.

Uit haar rapport van 6 januari 1955 hierna een beknopte samenvatting:

De namen van de holbewoners;

Fokke Rotman; geboren 29 augustus 1908 te Eibergen; gehuwd geweest. Na de echtscheiding leidde hij een zwerversleven.

Aaltje Kraake; geboren op 21 maart 1895 in Nieuwleusen; op 30 juli 1914 op 19-jarige leeftijd is ze in Nieuwleusen getrouwd met de 54-jarige weduwnaar Abel Everts uit Dalfsen. Abel overlijdt in 1940. Zowel Fokke als Aaltje hadden kinderen.

De in 2005 gerestaureerde bunker van 1,5 x 2 meter, die in de oorlog als schuilplaats diende voor Duitse soldaten die bescherming zochten voor luchtaanvallen.

Ongeveer 50 meter verder stond een zoeklicht opgesteld om 's nachts geallieerde vliegtuigen te onderscheppen. In de lage bunker kon ik niet rechtop staan. De opening van de bunker wordt afgesloten met wat lompen en een ijzeren plaat. Rechts achterin de bunker bevindt zich een potkacheltje, dat dient voor de warmte en kookgelegenheid. Verder staat er een bankje en een klein tafeltje, om enige huishoudelijke benodigdheden op te zetten. Op de grond liggen enige matten.

's Avonds worden er wat lompen op de grond gelegd, om de kou die van onder opkomt voor het slapen tegen te gaan. Aaltje strekt haar lichaam dan uit naast de kachel, met haar gezicht naar de opening gewend. Fokke daarentegen strekt zich uit in tegenovergestelde richting met zijn gezicht naar de kachel.

Dekens hebben deze mensen niet. Wanneer Fokke en Aaltje om 7 uur 's avonds onder de wol gaan, wordt de kachel eens flink opgepord om zo voldoende warmte voor de nacht op te doen. De hele nacht blijft de kachel aan.

Een oliestelletje geeft een flauwe verlichting, waarbij men niet kan lezen of schrijven. Dit is de oorzaak dat ze 's avonds al om 7 uur te bed liggen. Dit is hetgeen de bunker aangaat.

Het water wordt gehaald uit de water-loodsing van de spoorwegen. Fokke deelt mede dat dit nog zeer goed te gebruiken is. Een melkbus dient als broodtrommel en staat buiten, terwijl een oude kindervagen als kleerkast dient en is afgedekt met vodden. Een ijzeren ton wordt gebruikt als waspot. Veder bevindt er zich een waakhond. Aaltje gaat de boer op en krijgt overal wat mondvoorraad mee, terwijl Fokke handelt in lompen en oud ijzer.

Opgemerkt wordt dat het rapport begin januari 1955 is opgesteld en de temperatuur t/m de 18° januari altijd iets onder nul was en het veelvuldig sneeuwde.

Het advies is dan ook om deze mensen te helpen met een betere woonruimte. Fokke zowel als Aaltje zijn niet veeleisend, doch zullen zeer blij zijn wanneer de Gemeente hen inzake de woning de helpende hand biedt.

Na veel discussies over het recht van opstal en de te maken kosten komt er naast de bunker uiteindelijk op kosten van de gemeente Lichtenvoorde een houten woninkje ad. f. 756,12. De St. Vincentiusvereniging te Groenlo en het R.K. Armbestuur te Lieveelde dragen in maart 1955 de kosten voor het beddengoed en de verder inrichting.

In 1958 komt Rotman te overlijden en vertrekt Aaltje met onbekende bestemming.

Aaltje zou op 16 september 1967 in Doesburg zijn overleden.

Monument van Duits Zoeklicht.

In de omgeving van Hengelo(Gld), in de buurt van het voormalige tracé van de spoorlijn Doetinchem – Ruurlo, staat bij fietsknooppunt nr. 73 een monumentje dat een Duits zoeklicht voorstelt, dat hier tijdens de oorlog in de omgeving zou hebben gestaan. De echte zoeklichten waren veel groter dan onderstaande "versie".

het Duitse zoeklicht

De onderduikers hut.

Aan de Brakerweg in de buurt van Lieveelde opnieuw een tastbare herinnering aan de donkere oorlogsjaren, namelijk vanaf juli 1944 zaten hier 2 Nederlanders in een onderduikershut om aan tewerkstelling in Duitsland te ontkomen.

In februari 1945 kwamen hier voormalige vijanden van elkaar bijeen, namelijk een Engelse piloot en 2 gedeserteerde Duitse soldaten. Het is een welhaast een onvoorstelbaar verhaal dat dit 5-tal tot aan de bevrijding van Lieveelde op 31 maart 1945 hier gezamenlijk een aantal maanden heeft doorgebracht.

Op 2 februari 1945 was **Thomas Lowe** een Engelse piloot van een Typhoon jachtvliegtuig op een "Rover" missie (bewapende verkenningmissie met aanvallen op toevallige doelen) naar Duitsland.

Hij kwam vanaf het bevrijde Zuid-Nederland van de vliegbasis Eindhoven. De motor van zijn Typhoon werd door luchtafweergeschut getroffen, waarna hij in Duitsland een noodlanding moest maken, bij Sande, Noordwest van Paderborn.

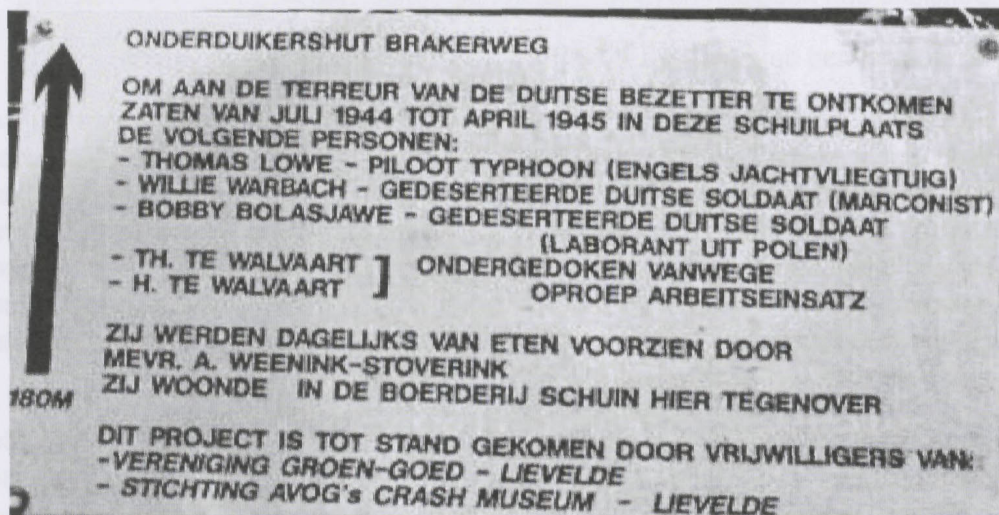
Zijn toestel had de registratie MN265 en behoorde tot het 168^e squadron.

Hij vluchtte en had het geluk in contact te komen met 2 gedeserteerde Duitse Wehrmacht soldaten, die genoeg hadden van de oorlog, die op het eind liep. **Bobby Bolasjewa** uit Polen was laborant en **Willy Warbach** was een Sudeten Duitser, afkomstig uit Keulen en was van beroep marconist op de Duitse Afrikalijn. Hij is in totaal tweemaal gedeserteerd, maar als de Duitsers weer verliezen hadden geleden, werden dit soort gevangenen soms weer uit het strafkamp gehaald en gingen terug naar de Wehrmacht. Kennelijk was het tekort aan manschappen zo groot, dat men niet altijd overging tot executie na een desertie.

Deze twee kwamen in contact met Lowe en gooiden het op een akkoordje. De twee soldaten deden het voorkomen, dat zij deze vlieger naar een gevangenis moesten brengen en zo reisden ze gedrieën - zelfs luxueus - per trein richting Nederlandse grens.

Bij Huppel aan de Duitse grens bij Winterswijk werd het drietal uiteindelijk opgepikt door dierenarts Bussink uit Winterswijk, die hen korte tijd onderdak verschafte. Daarna naar Eibergen en door douaneman hr. Kuiling van Eibergen naar Lieveelde gebracht waar ze in de onderduikershut terecht kwamen en door de overbuurvrouw, boerin Anna Weenink-Stoverink, dagelijks van eten werden voorzien, dat Anna zo'n zes weken heeft volgehouden. Uit dankbaarheid nam Lowe Willy Warbach zelfs mee naar Engeland, wat vrij uniek mag worden genoemd, dat hij dat voor elkaar kreeg en heeft zelfs een baantje voor hem geregeld in Engeland, waar Lowe vandaan kwam. In 1946 vloog Lowe alweer in Birma en is in 1948 naar Amerika geëmigreerd en woonde tot zijn dood in Orange, Californië. Warbach zal uiteindelijk wel weer naar Duitsland zijn teruggekeerd. Het is niet bekend wat er met Bolasjewa is gebeurd.

Hieronder een foto van het informatie bord (foto Joop Zengerink)

ONDERDUIKERSHUT BRAKERWEG

OM AAN DE TERREUR VAN DE DUITSE BEZETTER TE ONTKOMEN
ZATEN VAN JULI 1944 TOT APRIL 1945 IN DEZE SCHUILPLAATS
DE VOLGENDE PERSONEN:

- THOMAS LOWE - PILOOT TYPHOON (ENGELS JACHTVLIEGTUIG)
- WILLIE WARBACH - GEDESERTEERDE DUITSE SOLDAAT (MARCONIST)
- BOBBY BOLASJAWA - GEDESERTEERDE DUITSE SOLDAAT
(LABORANT UIT POLEN)
- TH. TE WALVAART] ONDERGEDOKEN VANWEGE
- H. TE WALVAART] OPROEP ARBEITSEINSATZ

ZIJ WERDEN DAGELIJKS VAN ETEN VOORZIEN DOOR
MEVR. A. WEENINK-STOVERINK
ZIJ WOONDE IN DE BOERDERIJ SCHUIN HIER TEGENOVER

DIT PROJECT IS TOT STAND GEKOMEN DOOR VRIJWILLIGERS VAN:

- VERENIGING GROEN-GOED - LIEVELDE
- STICHTING AVOG's CRASH MUSEUM - LIEVELDE

De onderduikers hut (foto Joop Zengerink)

Bronnen: Peter Monasso; **AVOG crash museum, Lievelede**; www.crashmuseum.nl Jan Nieuwenhuis, www.airwar4045.nl "De Lichte Voorde" periodiek van de ver. van oudheidkunde te Lichtenvoorde www.vangroengoed.nl ; www.wiewaswie.nl;

CANADESE STAARTSCHUTTER VAN LANCASTER NA 72 JAAR HERENIGD MET ZIJN KAMERADEN.

In de nacht van 11 op 12 juni 1943 gingen 503 vliegtuigen voor een bombardementsvlucht naar Düsseldorf. Er keerden 24 vliegtuigen niet terug, namelijk 14 Lancasters en 10 Halifaxes. Ook de Lancaster ED976 - vertrokken van Grimsby, Lincolnshire - keerde van zijn 4e vlucht niet terug, maar werd reeds boven Düsseldorf door luchtafweergeschut geraakt, waarna één van de vier motoren uitviel. Boven Teuge was het toestel een makkelijke prooi voor een Duitse Messerschmidt - Lt Werner Rapp van de luchtbasis Twenthe - en stortte op 12 juni om 02.44 uur bij Teuge neer. Van de 7 bemanningsleden kwamen er 6 om het leven, die zijn begraven op het kerkhof van Terwolde.

Van de begrafenis op de 1^e Pinksterdag (13 juni 1943) zijn de volgende bijzonderheden bekend, waarbij ds. Steenbeek uit Twello was uitgenodigd. Na een

korte dienst in de Hervormde kerk in Twello ging ds. Steenbeek met Van de Wall - directeur gemeentewerken - , die vanwege zijn overheidsfunctie nog over een auto beschikte, naar de begraafplaats van Terwolde. Daar aangekomen werden ze opgevangen door een detachement Duitse militairen: een Feldwebel met een erewacht. Deze sprak aan het graf:

Im Leben sind wir Feinde, im Tode Freunde. Ihr Tod ist ein Heldentod und Ihr Grab ein Ehrenggrab.

Daarna nam de erewacht met een vuursalvo afscheid van de vijf geallieerde vliegers, vier Engelsen en één Canadees. De Feldwebel plaatste namens de Wehrmacht een krans op de graven; bloemen van anderen waren niet toegestaan.

Het zevende bemanningslid, de staartschutter Linton Stephenson, wist vlak voor de crash het vliegtuig te verlaten, maar zijn parachute werkte niet goed. Hij belandde in een weiland in de buurt van de wrakstukken en raakte zwaargewond, waar de familie Mölder hem vond. De gemeenteveldwachter adviseerde om hem aan de Duitsers over te dragen. De Duitsers vonden slechts vijf bemanningsleden op de crashplaats. Ze kwamen de volgende dag terug en namen de familie Mölder mee naar een bakstenen muur. Ze beschuldigden hen van het verbergen van het ontbrekende bemanningslid en dreigden hen te fusilleren evenals Stephenson, als het bemanningslid niet werd overgedragen.

Hun onschuld werd snel duidelijk, wanneer zij onder de restanten van het toestel het lichaam op de bodem van een kuil vonden. Dit zesde bemanningslid werd een dag later bij zijn vijf makkers begraven.

Stephenson werd overgebracht naar een kazerne in Rotterdam waar hij werd verhoord en ging vervolgens naar een gevangenis in Amsterdam. Hierna met de trein via Keulen naar het ondervragingscentrum Dulag Luft bij Frankfurt.

Zijn POW nummer werd 256 (**P**risoner **O**f **W**ar). Vervolgens naar de kampen Königsberg en Heydekrug (Luft VI) in Oost Pruisen – het huidige Letland en Litouwen. Heydekrug was een groot kamp met tot 12.000 gevangenen. Bij de nadering van het Russische leger ging hij naar Thorn (Torun) in Polen, maar na 3 weken naar het laatste kamp Fallingborstel 357 in de buurt van Hannover. Maar toen de Russen in april 1945 ook Hannover naderden begonnen ze aan een slopende mars van 28 dagen naar het Westen. Velen overleden gedurende deze dodenmars, maar hij overleefde door wilskracht en de goede zorg van medegevangenen. Rond de 27^e dag

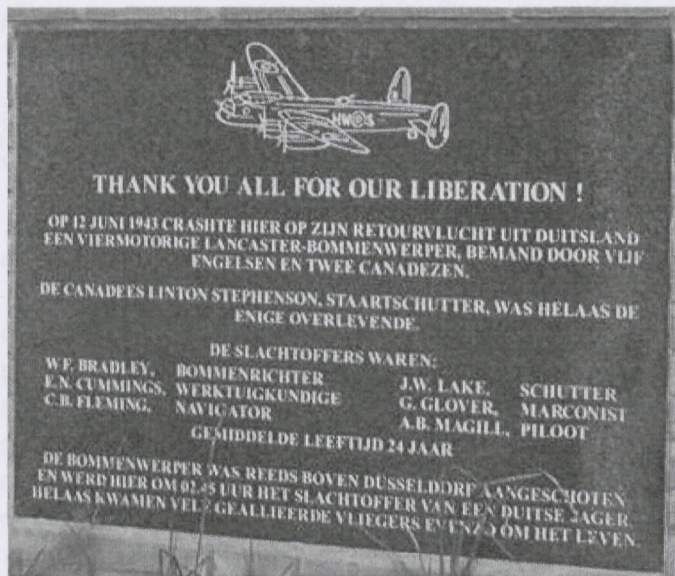

passeerden ze de rivier De Elbe en op de 28^e dag werden ze bevrijd door het Britse leger dat vanuit Noord-Nederland kwam.

In Canada thuisgekomen blijkt uit ziekenhuis onderzoeken dat hij diverse gebroken rugwervels had. Linton is geboren op 25 september 1920 in Davidson, Saskatchewan in Canada.

Zijn ouders waren Richard Pease en Elizabeth Mai. In 1941 verliet hij de familiefarm , voor een trainingsprogramma bij de luchtmacht. Zijn eerste vluchtmaakte hij begin 1943 als staartschutter vanaf Waltham, Yorkshire in Engeland en daarna begonnen de vluchten met de Lancaster ED976 vanaf Grymsby.

Hij was getrouwd met Joyce en had 3 kinderen, 5 kleinkinderen en 5 achter-kleinkinderen.

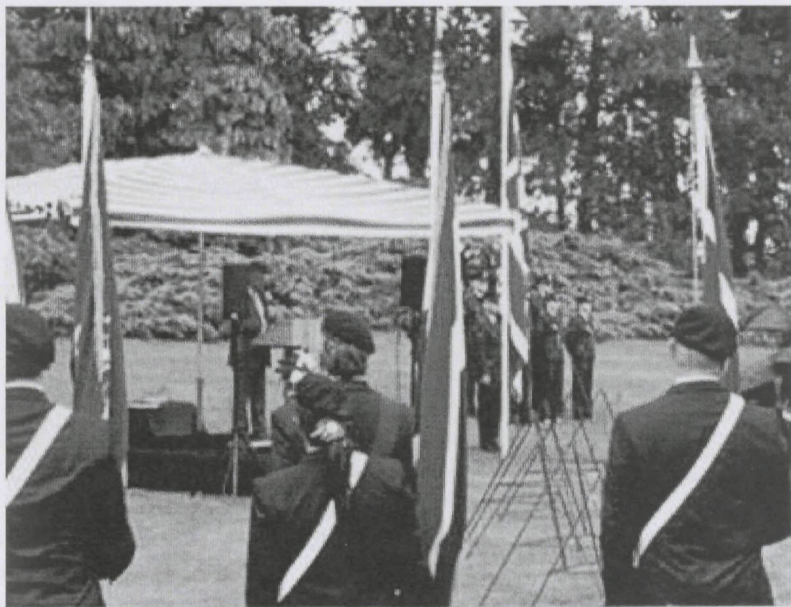
Voorst, Twello en Teuge , heeft hij samen met familieleden meerdere malen bezocht. De inwoners van Voorst kennen hem als een zorgzame, bescheiden man. Ook bezocht hij de kinderen van de familie Mölder, ging met zijn vrouw naar Duitsland o.a. naar het concentratiekamp Dachau. In Italië bezochten ze het graf van

Het monument met de namen van de bemanningsleden

de broer van zijn vrouw Jo. Op 5 mei 2006 was hij aanwezig bij de onthulling van het monument van de Lancaster ED976. Op 10 februari 2015 is hij op 94-jarige leeftijd in het Calgary Foothills Hospital in het bijzijn van zijn vrouw en familie,

vredig ingeslapen. Het was een wens, bij leven door Linton uitgesproken, dat hij bij zijn vrienden van de Lancaster bijgezet wilde worden.

Op woensdagmiddag 2 september 2015 is zijn urn met militaire eer bijgezet op de begraafplaats van Terwolde naast de andere zes bemanningsleden. Bij de plechtigheid waren zijn vrouw Joyce en nog 12 familieleden aanwezig. Er zijn kransen gelegd, er was een vlaggenparade, een erewacht en o.a. toepraken van zijn zoon Terry, Piet Mölder - de zoon van de familie die direct na de val hulp hadden geboden -, en burgemeester Jos Penninx. Ook de commissaris van de Koning Clemens Cornielje, verschillende hoogwaardigheidsbekleders van de betrokken ambassades en het leger hebben de plechtigheid bijgewoond.

De ceremonie op 2 september 2015

Stephenson heeft ook een boekje geschreven met de titel "Memories of a Tail End Charlie", waarin o.a. het verloop van de vlucht, de crash, zijn verschillende gevangenkampen en zijn terugkeer naar Canada.

In het boekje 17 foto's van o.a. Linton als baby van 9,5 maand, zijn huwelijksfoto, de complete bemanning en de onthulling van het monument.

"Tail End Charlie" is de benaming voor de staartschutter in een bommenwerper.

Bronnen: Boekje van Linton Stephenson: Memories of a Tail End Charlie Dagblad De Stentor; Calgary Herald van 13 februari 2015

www.voorst.nl; www.roywassink.com; www.omroepgelderland.nl

PS

Via de website; www.mountainvieuwmemorial.ca; en daarna: obituaries; bij memorial sites "stephenson" ingeven

Verslag Verzamelfestijn in Gorssel (de foto's hierbij zijn van Mary van der Haring)

Op zaterdag 10 oktober j.l. vond de verzamelbeurs plaats in Sporthal 't Trefpunt in Gorssel. De beurs werd georganiseerd door Historische vereniging De Elf Marken (Gorssel, Epse, Almen en Harfsen), Historische Vereniging Zutphen, het Historisch Genootschap Lochem Laren Barchem en onze vereniging. Het was een bont gezelschap van verzamelaars en best aardig om te zien. Onze vereniging werd vertegenwoordigd door vier exposanten: Ineke Bergers, Henk Phielix, Bertus Straalman en Gerrit van de Spreng. Waarmee traden onze leden voor het voetlicht:

Ineke Bergers stelde devotiekaarten en devotieprenten ten toon uit het rijke Roomse leven. Ik kan mij nog herinneren van de lagere school dat we een devotieprentje kregen bij een bijzondere prestatie of gedrag. Het betrof een plaatje van Jezus, Maria of de engel Gabriel en ga zo maar door. Ook had zij een paar bidprentjes liggen.

Henk Phielix had een verzameling oude sigarenkistjes van blik. De kistjes dateren uit de tijd dat er nog een rookcultuur in Nederland was. Mijn vader rookte niet maar hij had wel een grote doos sigaren in huis voor het geval er iemand kwam om over het boerenbedrijf te praten. Meestal rookte de gast wel.

Bertus Straalman verzamelt ansichtkaarten van Brummen.

In de hal van de school is een feestelijke en feestelijke...
 Roemen leven. Ze zijn nu nog kinderen van de tijd...
 de hal van de school is een feestelijke en feestelijke...
 van Jan, Marie of de engel Gabriel en ze zijn nu...
 de hal van de school is een feestelijke en feestelijke...

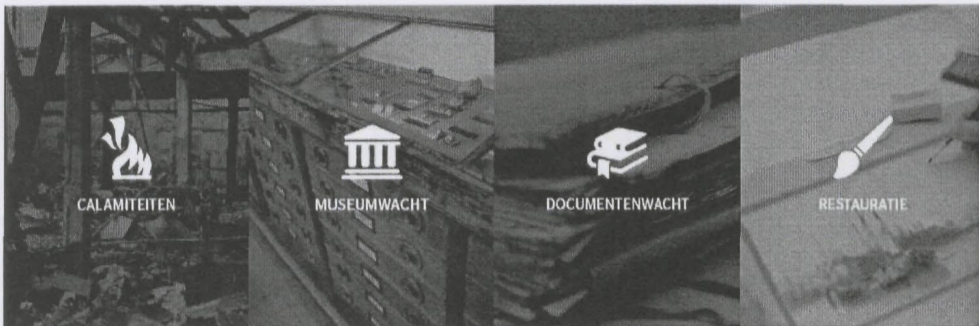
Volgens exposant Henk Phielix viel de publieke belangstelling tegen. Ik heb het nagevraagd bij de organisatie. In totaal zijn er 142 personen geweest. Volgens de

organisatie leek het weinig omdat de mensen geleidelijk binnendruppelden. Het ging niet met horten en stoten. Bovendien, zo zei de organisatie, was er veel concurrentie van evenementen in de buurt. Was dat niet te voorkomen door een betere afstemming? Nauwelijks volgens de organisatie omdat het evenement al twee jaar van te voren gepland was.

Wat was er nog meer te zien? Komt iemand binnen met een heleboel motorzagen. Er was iemand met duivenklokken, schoolkaarten, merklappen, vingerhoedjes. Ook waren er oudheidkundige verenigingen uit de streek aanwezig. Heel informatief. Moeten wij de volgende keer ook doen.

Willem Klomp

WW VANWAARDE

WWW.VANWAARDE.EU

VOOR ALLES VAN WAARDE

Alles heeft waarde. Het is maar net van welke kant je het bekijkt. Dat kan economisch, historisch, financieel en ook emotioneel zijn. Om die waarde te beschermen of te herstellen zijn wij er. VANWAARDE, de geruststellende dienstverlener voor het beheer, de restauratie en de calamiteitenondersteuning voor alles van waarde.

BEHEER, RESTAURATIE EN CALAMITEITENONDERSTEUNING VOOR ALLES VAN WAARDE

Lian Brandsma
Uitvaartzorg

Voor een uitvaart met zorg

in Loenen, Eerbeek, Dieren e.o.

tel. 06 23 00 95 51

www.lianbrandsmauitvaartzorg.nl

Voor al uw digitale drukwerk

*Ruimte
voor
creativiteit*

drukkerij willems

Stuijvenburchstraat 27 | 6961 DP Eerbeek

T 0313 65 19 22 | info@drukkerijwillems.nl

www.ohv-demarke.nl